

BOSHLANG'ICH SINIF O'QISH SAVODXONLIGI KITOBIDAGI ILMIY-OMMABOP MATN VA MAQOLALARNING JANRIY XUSUSIYATI HAMDA IFODA USULLARI

Nusratova Hamida Cho'liboyevna,

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti dotsenti, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori PhD

Нусратова Хамида Чулибоевна,

Ташкентский международный университет Кимё доцент, филологические науки доктор филологии PhD

Nusratova Khamida Chuliboyevna,

Tashkent International University Kimyo Associate Professor, Philological Sciences PhD

Аннотация. Мақолада boshlang'ich sinif o'qish savodxonligi kitoblaridagi ilmiy-ommabop matn va maqolalar haqida nazariy ma'lumot, ilmiy mushohadalar bayon qilinadi, ham o'quvchida badiiy-estetik zavq uyg'otishi o'z mohiyat e'tibori bilan o'quvchi ta'lim-tarbiyasiga xizmat qilishi haqida ma'lumot berilgan.

Аннотации. В статье излагаются теоретические сведения и научные наблюдения по поводу научных и популярных текстов и статей в учебниках по грамотности чтения в начальной школе, а также приводятся сведения о том, что привитие художественного и эстетического удовольствия ученику служит его воспитанию.

Annotations. The article presents theoretical information and scientific observations regarding scientific and popular texts and articles in textbooks on reading literacy in elementary school, and also provides information that instilling artistic and aesthetic pleasure in a student serves his education.

Davlatimiz rahbarining 2019-yil 29-apreldagi "O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi farmonida 2030-yilga borib PISA o'quvchilarni baholash dasturi reytingi bo'yicha jahonning birinchi 30 ta ilg'or mamlakati qatoriga kirishiga erishish bo'yicha vazifalar belgilangan. Fan, texnika va innovatsion texnologiyalarni rivojlanishi natijasida, o'quv-tarbiya jarayonida interfaol uslublar (innovatsion pedagogik va axborot texnologiyalaridan) foydalanib, yani innovatsion yondashuv asosida ta'limning samaradorligini ko'tarishga bo'lgan qiziqish, e'tibor kundan-kunga kuchayib bormoqda. O'zbekiston Respublikasining mustaqillikka erishishi va yuzaga kelgan iqtisodiy ehtiyojlar mamlakatdagi ko'p sonli aholining ona tili bo'lgan o'zbek tilini davlat tili sifatida o'rganishni shart qilib qo'ydi, bu esa ko'p millatli jamiyat sharoitida katta ijtimoiy ahamiyat kasb etadi. Tildan foydalanish - bu ijtimoiy faoliyatning muayyan turi sohasida kishilarning o'zaro muloqotidir. Har bir mamlakatning taraqqiyoti, istiqboli, farovonligi, ma'naviy yuksalishi, jahonning eng rivojlangan davlatlar qatoridan o'rin olishi - bilimli, yuqori intellektual salohiyatli, qalbiga va ongiga ezgu fazilatlarini mujassamlagan yoshlarga bog'liq hisoblanib, har jihatdan yetuk va barkamol, Vatan taqdiri uchun sidqi dildan xizmat qiladigan, fidoyi, iymonli avlodni voyaga yetkazish, o'qitishni sifatli va mazmun jihatdan yuqori pog'onalariga olib chiqish avvalo o'qituvchi va tarbiyachi murabbiylar zimmasiga sharafli va ayni paytda mas'uliyatli vazifani yuklaydi. Kishilar nutq yordamida muayyan vaqtda nimalar yuz berayotganini xabar qilibgina qolmay, balki asrlar davomida insoniyat to'plagan bilimlarni, urf-odatlarini, qadriyatlarini avloddan - avlodga etkazib beradilar. Insonlar tildan fikr bayon qilish quroli sifatida foydalanadilar. Albatta, inson o'z fikrini bayon qilishidan avval, nima haqida so'zlashni o'ylab oladi.

Boshlang'ich ta'limga uzoq yillar davomida, asosan, o'quvchilarda o'qish, yozish, hisoblash va hokazolarga oid elementar ma'lumot berishga va atrof olam haqidagi tasavvurlarini amalga oshirishga yo'naltirilgan ta'lim sifatida qaralib kelingan. Endilikda ta'limning ushbu bosqichi oldiga o'quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirish vazifasini alohida belgilab qo'ydi. Bola ongining rivojlanishida boshlang'ich ta'lim eng muhim vosita hisoblanadi. Kichik maktab yoshidagi o'quvchida eng avvalo, o'qish o'rganish istagi va ko'nikmasi hosil bo'lishi lozim. Buning uchun o'qituvchi o'quvchini qiziqishlari va intilishlarini hisobga olgan holda unga yangidan yangi ma'lumotlarni taqdim etishi taqozo etiladi. O'zbekistonimizning taraqqiyot yo'li faqatgina ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy islohotlardangina emas, balki jamiyat ma'naviyatini yuksaltirishga bog'liq edi. Shunga ko'ra yurtboshimiz bu borada ma'naviyatni shakllantirishda ta'limning ustuvorligiga e'tibor berdi va O'zbekistonda ta'lim sifatini oshirish uchun sharoit yaratish zarurligini alohida ta'kidlab o'tdi. Zotan, mamlakatimizning istiqbol yo'lidagi birinchi qadamlaridanoq, buyuk ma'naviyatimizni tiklash va yanada yuksaltirish, uning milliy zaminini mustahkamlash, zamon talablari bilan uyg'unlashtirish asosida jahon andozalari va ko'nikmalari darajasiga chiqarish maqsadiga katta ahamiyat berib kelinmoqda.

Yosh avlodni milliy va umumbashariy, ularni xalqimizning boy ma'naviy merosini o'rganishga rag'batlantirish, mehnatsevarlik, vatanparvarlik, insonparvarlik g'oyalari singdirish asosida ularning o'z qobiliyatlarini namoyish etishga yo'llash kabilar ta'lim-tarbiya sohasidagi ishlarning asosini tashkil etadi.

Ta'bir joiz bo'lsa, ana shu mustaqil fikrlash mohiyati boshlang'ich sinflardayoq o'quvchilarga singdirilishi istiqbol davri maktab darsliklarining yangi avlodiga xos asosiy xususiyatdir. Shu ma'noda, o'qish savodxonligi va ona tili umumiy boshlang'ich ta'limning asosiy fanlar sirasiga kiradi. Bunda o'quvchi o'z fikrini bayon qilish uchun o'qish darsini, uni yozma shaklda ifoda etish uchun ona tilini bilishi shart. O'qish va ona tili darslari o'quvchini fikrlash darajasining o'sishida, bilim va ko'nikmani shakllantirishda, ilmiy tushunchalarini, nutqiy malakalarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Boshlang'ich ta'limda ona tilining vazifasi bolaning nutqiy ko'nikmalarni me'yor asosida shakllantirishdan iboratdir. Buning uchun bolada fikrni ifodalash malakasini oshirish, lug'aviy birliklar zahirasi ko'paytirib borish, so'zlarni o'zaro birlashtirish, gap tuzishga o'rgatish va shu bilan birga, o'z fikrini yozma shaklda to'g'ri yozishga o'rgatishdan iborat bo'ladi. Boshlang'ich sinf o'qish savodxonligi kitoblari esa o'z mohiyat e'tibori bilan o'quvchi ta'lim-tarbiyasiga xizmat qiladi. Jumladan, ilmiy-ommabop matn va maqolalar orqali ham nazariy ma'lumot, ilmiy mushohadalar bayon qilinadi, ham o'quvchida badiiy-estetik zavq uyg'otadi. Bunday matnlardagi fikr bolaga tez ta'sir qiladi; muhim voqealar, hayotiy dalillar, yetuk tarixiy shaxslar to'g'risidagi fikrlar, rivoyat va hikmatlar yosh avlod tafakkurini shakllantirishga asos bo'ladi. Shu sababli O'rta Osiyo mutafakkirlaridan Forobiy, Abu Ali ibn Sinolar ham inson tarbiyasiga ta'sir etadigan omillar ahamiyatiga e'tibor berib kelganlar. Forobiy inson kamolotida ta'lim-tarbiyaning muhimligini ta'kidlab: "Munosib inson bo'lish uchun odamda ikki imkoniyat– ta'lim va tarbiya imkoniyati bor. Ta'lim olish orqali nazariy kamolotga erishiladi, tarbiya esa kishilar bilan muloqotda axloqiy qadr-qimmatni va amaliy faoliyatni yaratishga olib boradigan yo'ldir..."– deydi. Umuman, tarbiya ko'rinishlari, shakllari haqida turgli davrlarda jahonning barcha buyuk pedagoglari o'z munosabatlarini bildirishgan. Buyuk chex pedagogi Yan Amos Komenskiyning (1592—1670) maktab tizimi va bolalarni o'qitishga oid ayrim fikrlari bugungi pedagogikamiz uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Olim maktablarning to'rt xilini, chunonchi, "Ona maktabi har bir oilada; ona tili xalq maktabi har bir jamoada, har bir qishloqda va aholi yashaydigan har bir joyda; gimnaziya har bir shaharda, akademiya esa har bir davlatda yoki kattaroq har bir viloyatda bo'lishi zarur",– deydi.

Komenskiy maktablarning to'rt turini yilning to'rt fasliga o'xshatgan. «Ona maktabi» xushbo'y o'simliklarning g'uncha va gullariga burkangan ajoyib bahorni eslatadi. «Ona tili» maktabi ayrim ertangi mevalar pishgan va yetilgan yozga o'xshaydi. Gimnaziya dalalar, bog' va terakzorlardagi mo'l hosilni yig'ib, uni aql xazinasiga joylayotgan yoz faslini eslatadi. Nihoyat, akademiya yig'ilgan hosilni umr bo'yi sarflashni mo'ljallab taqsimlayotgan qishdir.

Ayniqsa, Komenskiy ta'lim tizimidagi siyosiy va iqtisodiy ahvol haqida bolalar uyda va shaharda har kuni ularning ko'z oldida sodir bo'layotgan hodisalarni tushunish uchun zarur bo'ladigan darajada bilishlari lozim,–degan qarashlari bugungi darsliklar, jumladan, boshlang'ich sinf o'qish kitobidagi ilmiy-ommabop maqola va matnlar maqsadiga hamohangligidan dalolat beradi. Yoki, kosmografiya asoslarini, osmonning yumaloq shaklda ekanligini, yerning sharsimonligini, yerning atrofini okean o'rab turganligini, dengiz va daryolarning egri-to'g'riligini, kattaroq qit'alarni, Ovrupoda joylashgan asosiy davlatlarni bilishlari, o'quvchilar, ayniqsa, o'z vatanlaridagi shaharlar, tog'lar, daryolar va boshqa barcha diqqatga sazovor narsalarni bilib, o'rganib chiqishlari zarur. Bu ham aynan ilmiy matnlarda o'z ifodasini topishi va bugungi kunda alohida fanlardan tashqari, o'qish kitoblarida ham ommabop shaklga moslab berilishi ayon. Buyuk pedagog Ovrupo qit'asi haqida gapirarkan, bu bilan o'z Vatani hududini har bir o'quvchi yaxshi bilishi lozimligi anglashiladi. Demakki, O'zbekiston va unga chegaradosh, yoki uning viloyatlari haqidagi ilmiy-ommabop matnlarning boshlang'ich sinf o'qish kitoblarida berilishi ta'lim tizimida muhim rol o'ynashi an'anaviydir. Barcha narsalar bolalarning yosh xususiyatiga mos bo'lishi lozim. Shuni nazarda tutish lozimki, bola tabiati quvnoqlik, hazilkashlik, sho'xlikka moyil bo'lib, jiddiylik va rahmsizlikni xush ko'rmaydi. Zotan, turmushda qachondir zarur bo'ladigan jiddiy narsalarni o'rganishi, shunda ham oson va mamnuniyat bilan o'rganishi uchun foydali narsalarni qiziqarli shaklda bayon etish, shu yo'l bilan bola aqlini biz istagan tomonga qaratish lozim.

Iogann Genrix Pestolotsining buyuk kashfiyotlaridan biri Shvetsariyada dastlabki xalq maktablarini tashkil etishidir. Xalq maktabining maqsadi: bolalarga keyinchalik ular eslaridan chiqarib yuboradigan ma'lum darajada muayyan bilimlar berish emas, balki maktab, o'z tevaraklaridagi tabiatga va ijtimoiy munosabatlarga ongli qarashni ularda tabiiy suratda vujudga keltirish va ularni mustaqil ravishda oqilona hayot kechirish va ishlashga qobiliyatli kishilar qilib yetishtirish edi.

Bunday ta'lim tizimidagi e'tirofli jihat ta'kidlab ko'rsatilgan munosabatlardir. Ya'ni, bolalarga yoshlikdan ijtimoiy dunyoqarashni shakllantirish, mustaqil mushohada yuritish ko'nikmasini shakllantirish hamma zamonlarda muhimlik kasb etgani anglashiladi. Qolaversa, istiqbol davri o'qish kitoblarining o'ziga xosligi aynan shunday ruhning ustivorligi, aniqrog'i, ilmiy-ommabop matn va maqolalar salmog'ining ortayotgani

bilan diqqatni tortadi. Tolstoy o'zining didaktika to'g'risidagi fikrlarini bayon qilishda boshlang'ich ta'lim kitoblari qanday bo'lishi haqida ko'rsatmalar beradi. Kitobga kiritilgan materiallar bolalarni qiziqtiradigan va ularning tushunishi uchun qulay bo'lishi, sodda til bilan yozilishi, ko'p so'zli bo'lmasligi kerakligini uqtiradi.

Tolstoy o'zining didaktik qarashlari va darslik kitoblarga qo'ygan talablariga asoslanib 1872- yilda nashr etilgan «O'qish kitobi»ni tuzadi. Keyinchalik bu kitob ikki marta qayta ishlanib, 1875-yilda «Yangi o'qish kitobi» nomi bilan nashr etiladi. Yuksak badiiylik, ifodalilik, qisqalik va soddalik, materialning bolalarga tushunarligi va jozibaligi Tolstoy tuzgan kitoblarning muhim belgilaridan edi. Aytish mumkinki, bunday talablar istiqbol davri o'qish kitoblarining ham mazmun maqsadini belgilaydi. Darsliklardagi folklor namunalari, adabiy-badiiy ijod namunalari hamda ilmiy-ommabop matn va maqolalar ilmiy dunyoqarash, tafakkur va salohiyatini shakllantirishdir. O'quvchini shaxs sifatida kamol toptirish omillari rang-barang. Har bir o'quv predmeti o'z mazmuniga muvofiq ravishda o'quvchilarda ilmiy dunyoqarash elementlarini shakllantirishga ma'lum hissa qo'shadi. Boshlang'ich sinflarda o'qish savodxonligi darslari orqali bu ish amalga oshiriladi.

O'qish kitoblaridagi ilmiy-ommabop matn va maqolalar o'quvchida tafakkur hosil qilishning asosiy ifodasi hisoblanadi. Ilmiy ommabop matn va maqolalar haqida fikr yuritganda, avvalo, ularning ma'no mohiyatiga teranroq nazar tashlash lozim.

Ilmiy-ommabop maqolalarni o'qitishdan asosiy maqsad ham shu ma'noda bolalarga tabiat, kishilar mehnati va ijtimoiy hayoti haqida muayyan bilim berish, bolalarni kitob bilan mustaqil ishlashga va undan aniq bilim olishga o'rgatishdan iborat. Tarixiy mavzudagi maqolalarni unga mos rasmlar bilan bog'lab o'qitish kishilar ilgari baxtli hayot uchun, o'z hayotlarini yaxshilash uchun, ota-bobolarimiz dushmanidan Vatanni saqlash uchun qanday kurashganliklarini tushunib yetishga yordam beradi; bolalar mehnat hayotning asosi ekanini, kishilar hayoti mehnat tufayli rivojlanib, farovonlashib borishini bilib oladilar.

Maqola arabcha so'zdan olingan bo'lib, nutq, kichik asar ma'nolarini bildiradi. Shuningdek, to'plam, jurnal, gazeta va shu kabilar uchun yozilgan yoki ularda bosilgan, hajmi uncha katta bo'lmagan ilmiy yoki publitsistik asardir. Publitsistika esa lotincha "publikus" so'zidan olingan bo'lib, "ijtimoiy" ma'nosini bildiradi hamda adabiyotning alohida turini tashkil etadi. U yozilish uslubiga ko'ra ilmiy va badiiy ijod namunalaridan farqlanadi. Fanga aloqador asarlar ilmiy uslubda, badiiy ijod namunalari badiiy uslubda yaratilgani kabi publitsistik asarlarning ham o'z uslub mavjud. Publitsistik asarlar, avvalo, faqat publitsistikagagina xos ijtimoiy ruhdaligi bilan ajralib turadi. Fanning asosiy predmetini ilmiy nazariya, adabiyotnikini insonshunoslik tashkil qilsa, publitsistikaning asosiy predmetini ijtimoiy-siyosiy hayot, moddiy turmushdagi dolzarb muammolar tashkil etadi. Tasvir predmetining o'zgachaligi, voqelikni ifodalash yo'nalishi va uslubining boshqachaligi jihatidan ham publitsistika ijod sohasining mustaqil turi hisoblanadi. Bundan tashqari, publitsistik asarlar ma'lum ijtimoiy-siyosiy, moddiy voqelikni baholash maqsadida yaratilishi bilan ham o'ziga xoslik kasb etadi. Ularda o'quvchiga murojaat etish, ijtimoiy voqelikda faol ishtirok etishga chaqiriq ruhi etakchilik qiladi. Zero, publitsistik asarlar o'quvchida hayot, mavjud ijtimoiy sharoit, tarixiy davr to'g'risida tushuncha tasavvur hosil etishga xizmat qiladi. Publitsistika ijtimoiy hayot yangiliklari, muammolarini tez va haqiqiy aks ettirish, tarixiy dalillarni umumlashtirish, baholash imkoniyatiga egaligi tufayli o'zgachalik kasb etadi. Maqola publitsistikaning alohida janri sifatida o'ziga xos ko'rinishlariga ega. U mavzusiga ko'ra ijtimoiy-siyosiy, ilmiy-ommabop yoxud, adabiy-tanqidiy bo'lishi mumkin. Va ularning har biri yana ichki bo'linish hamda xususiyatlarga egadir. Maqolada ijtimoiy hayot hodisalari chuqur tahlil qilinib, nazariy va ommaviy jihatdan umumlashtiriladi, davlat siyosati, iqtisodiyot, texnika, fan va madaniyatda erishilgan yutuqlar, ilg'or ish tajribalari ommalashtiriladi. nazariy maqola va targ'ibot maqolaning asosiy vazifasi mustaqillik, milliy g'oya, istiqbol mafkurasining asoslari va prinsiplarini; ilmiy maqolaning vazifasi fan, madaniyat, texnika yutuqlarini tushuntirish, ommalashtirish, o'quvchining g'oyaviy, ilmiy saviyasini oshirishdan iborat. Shu mantiqdan qaralsa, ilmiy-ommabop maqolalarning mohiyati oydinlashadi. Chunki ilmiy-ommabop adabiyot-xalq ommasini fan va texnika masalalari, yutuqlari hamda fan arboblari tarjimai hollari bilan tanishtirish uchun mo'ljallangan nashrlar (kitob, risola, jurnal va b.) hisoblanadi. Bu nashrlar ilmiy masalaning mohiyatini to'la saqlagan holda uni keng omma uchun tushunarli uslubda bayon etadi, o'quvchining g'oyaviy-ilmiy saviyasini o'zgartirishga, dunyoqarashini kengaytirishga yordam beradi. Shunga o'xshash ilmiy-ommabop kinoda barcha ilm jabhalari-fan, texnika muvaffaqiyatlari targ'ib qilinadi, ijtimoiy-siyosiy va madaniy hayotning turli jihatlarini aks ettiradi. Bunda tabiat va jamiyat taraqqiyoti qonuniyatlari xulosalab ko'rsatiladi, murakkab ilmiy muammolarni ommaga tushunarli qilib yetkazadi. Shu mantiqdan qaralsa, boshlang'ich sinf o'qish kitoblaridagi ilmiy-ommabop maqolalar o'quvchilarning bilishi zarur hisoblangan ilmiy manbalar, tarixiy shaxslar faoliyati, ularning buyuk kashfiyotlari, yoxud, ko'pgina sohalarda erishilgan fan va texnika yutuqlari o'quvchilar tushunchasiga moslab bayon qilinadi. Demak, ilmiy-ommabop maqola-ilmiy kashfiyotlar, ma'lumotlarni ommaga tushunarli qilib yetkazilishi hamda maqola janri uslubida bayon qilinishidir.

Shundan kelib chiqib, aytish mumkinki, boshlang'ich sinf o'qish savodxonligi kitoblaridagi ilmiy –

ommabop maqolalar har bir sinf o'quvchilarining yosh xususiyatiga qarab turli mavzu va ko'rinishda aks etadi. Bunday maqolalar nazariy ma'lumotlar, aniq ilmiy manbalar asosida o'quvchilarga moslab hikoya qilinadi, tarixiy shaxs yoxud, voqelik haqida, ijtimoiy hayotdagi muhim hodisalar to'g'risida mushohada yuritiladi, mulohazaga to'yinadi, ibratomuz, ma'rifiy saboq vazifasini o'taydi.

Matn esa nutqiy hodisa bo'lib, u ikki va undan ortiq gapning mazmunan birikishidir. Masalan, "Bahor. Daraxtlar gulladi." Shaklidagi uchtagina so'zning mazmunan birikishidan tortib, butun boshli badiiy romanlar, yirik trilogiyalar ham matn sanaladi. Har bir matn ma'lum bir narsa, voqea-hodisani tasvirlaydi, u haqda xabar beradi, so'zlovchining munosabatini ifodalaydi. Matn o'z tuzilishiga ko'ra gap, murakkab sintaktik butunlik, xat boshi (abzats), bo'lim, qism, bob va paragraflardan tashkil topishi mumkin. O'quvchilalar tomonidan yaratilgan matnlar esa asosan gap, abzats va qismdan iborat bo'ladi. Bu birliklar, albatta, matn hosil qilishda ishtirok etadi va uni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega bo'ladi. Boshlang'ich sinf ta'limida matnning tasvir, rivoya va muhokama kabi bayon usullaridan ko'proq foydalanadi. Aslida esa matn (arabcha–yelka) nutqning yozuvdagi ifodasini bildiradi. Yozuvda yoki bosma holda shakllantirilgan mualliflik asari yoki hujjat, bosma nashrning rasm, chizma va izohlarsiz asosiy qismiga nisbatan ushbu tushuncha qo'llanadi. Shunday ekan, avvalo, boshlang'ich sinf o'qish kitoblarida nashr etilgan barcha turdagi ijod namunalari, adabiy-badiiy asarlar matn deb yuritilishi mumkinmi, degan fikr ham paydo bo'ladi. Ularning janri, uslubiga qarab tafovutlash mumkin bo'ladi. Aytaylik, uslubiga ko'ra– badiiy, ilmiy, publitsistik matn; janriga ko'ra hikoya, qissa, ertak matni kabi. Biroq, shunisi diqqatga sazovorki, boshlang'ich sinf o'qish kitoblarining istiqbol yillarida nashr etilayotgan yangi avlodi adabiy, janriy istilohlarga e'tibor qaratmoqda. Ya'ni, har bir sinf o'qish kitobida matnlar va janrlarni ta'kidlab ko'rsatish an'anaga aylanmoqda. Masalan, 2-sinf o'qish kitobida shunday qoida namunasi berilgan: "Maqol nima?"–maqollar xalq o'g'zaki ijodiga kiradi. Odamlar hayotda ko'rgan-kechirganlari asosida maqollarni yaratadilar. Maqollar kichik hajmda bo'lib, pand-nasihat mazmunini ifodalaydi.

Kuzatishlarimiz shuni ko'rsatadiki, matn istilohi boshlang'ich sinf o'qish kitoblaridagi ilmiy-ommabop ijod namunalariga nisbatan keng qo'llanmoqda. Shu sababli ifoda usuliga ko'ra ularning quyidagi ko'rinishlari qayd etilgan;

1. Publitsistik matn ko'proq matbuotga xos bo'lib, u xabar, maqola, taqriz, intervyu, reportaj kabilarda namoyon bo'ladi. Ona tili mashg'ulotlarida o'quvchilarni publitsistik matnlar yaratishga o'rgatish uchun avvalo ularning bu usulning til xususiyatlari ustida ishlashiga to'g'ri keladi. Publitsistik matnning tili pishiq, aniq, ifodali, ravon, ixcham, jonli bo'lib, u nutqning jangovarligi, ta'sirchanligi, o'qimishlilik va ommabopligini ta'minlaydi.

2. Ilmiy-ommabop matnlarda esa ayrim murakkab tushunchalarga aniqlik kiritiladi va ular ko'pchilikning tushunishiga moslashtirilgan holda beriladi. Unda tasvir unsullaridan ham foydalaniladi.

3. Rasmiy matnlar ona tili o'qitish jarayonida ancha salmoqli o'rin egallaydi. O'quvchilar hukumat qarorlari, buyruqlar, shartnomalar, rasmiy e'lonlar, ayniqsa, rasmiy ish qog'ozlari; ariza, tarjimai hol, ishonch qog'oz, tilxat, telegramma, ma'lumotnoma, tavsifnoma, qaror, hisobot, xat, e'lon kabilar bilan ish ko'rish jarayonida nutqning bu ko'rinishini egallab boradilar.

Anglashiladiki, matn tushunchasi bu o'rinda boshlang'ich sinf darsliklaridagi ifodasiga nisbatan tasnif qilingan. Demak, tushunchaning ikki xil ma'nosi mavjud: keng ma'noda umuman, har qanday ko'rinishdagi, hajmdagi nutqning, adabiy-badiiy asarning yozma ifodasi matn sanalsa, tor ma'noda, boshlang'ich sinf darsliklarida nashr etilgan ilmiy-ommabop usulda, mavzuda yozilgan muallifi aniq va aniq bo'lmagan nutqiy birliklar yoxud, ijod namunalaridir.

Xulosa qilish mumkinki, ilmiy-ommabop maqolaning o'zi ham avvalo, matn hisoblanadi. Ammo, u janr sifatida maqoladir. Shu bilan birga, 1- sinf o'qish savodxonligi kitobida ilmiy-ommabop mavzudagi 10-15 misrali matnlar berilgan. Ularni ilmiy-ommabop maqola deyishdan ko'ra matn deb aytish ma'qul. Negaki, bunday matnlarda maqolaga xos mushohada, mulohaza yetakchi emas. Ta'kidlash joizki, ilmiy-ommabop maqolalarni o'rganishda pedagogik texnologiyaning barcha interfaol usullaridan keng foydalanish mumkin. Faqat bunda ijtimoiy real voqelik, ijtimoiy hayotdagi hozirjavoblik hissi ustunligiga ko'ra, ma'lumotlar yangilanib, almashtirib borilishini e'tibordan soqit qilmaslik zarur.